

возносили понад здобутків Еверестом
улюблених пісень мелодії.

Тепер в руках у мене Біблія,
плід і моєї праці,
для України – Божа нагорода з нагород:
Святе Письмо утвердиться між націй
віднині мовою,
котрій прирік безсмертя наш народ.

Тепер, опісля крутежів стежок й доріг,
вже й відпочив би, наче переліг,
та в цю святкову поміж буднів днину
повірити нарешті зміг,
що корисним для роду і народу сином
ступлю на батьківський поріг.

Благов би тих птахів, які летять в Брусилів
і прагнуть до Канади вороття,
аби вони, свободокрылі,
несли мені ще за життя,
або ж відтак заради тризни,
хоч в дзьобику,
хоч дрібочку
землі Вітчизни.

...Я ластівками спогадів літаю у Брусилів...

Отримано: 30.03.2017 р.

М. І. Красуцький

м. Кам'янець-Подільський

КАМ'ЯНЕЦЬКА СОНАТА НА ТЛІ ОСІННЬОГО ПАДОЛИСТУ

Фрагменти з повісті

Свято святом, а робота роботою. Із завершенням низки святкових заходів, пов'язаних із відкриттям університету, клопотів не поменшало, а навпаки – стало значно більше. Потрібно було з усією відповідальністю втілювати у реальність плани і задуми, котрі намічались впродовж усього підготовчого періоду і мали бути здійсненими ближчим часом і у перспективі. Це добре усвідомлювали і професорсько-викладацький склад університету, і всі, хто має бодай якесь відношення до цієї справи.

Софія Русова була однією з найактивніших серед тих, від кого безпосередньо залежала реалізація навчально-виховної програми діяльності щойно відкритого вищого навчального закладу. І не лише як очільник департаменту Міністерства освіти і науки, а і як викладач педагогіки – дисципліни, яка вимагала глибоких фахових знань і наполегливості. Багато часу, готуючись до лекцій та практичних занять зі студентами, просиджувала за підручниками, конспектами. Засиджувалася допізна. Якимось просиділа майже до світанку. Глянула на годинник – злякалася: неуже усю ніч провела за книгами? Виходило, що

так. Потрібно бодай годину-дві відпочити. Адже новий день обіцяв бути достоту напруженим.

Не роздягаючись, прилягла на мультимедійній дерев'яній канапі, скоріше схожій на похідне солдатське ліжко, щоб швидше зігрітися, укрилась своїм же сукняним пальтом, придбаним ще декілька років тому в одному з Київських торговельних закладів. Купували обнову разом з Олександром. Він якраз приїхав з чергового відрядження, де бував досить часто і протягом тривалого часу, і вони, наче закохані молодята, узявшись за руки, бродили по місту. В одній з кав'ярень скуштувала кави, яка виявилася чомусь занадто гіркою і викликала у Саші справедливе обурення: «Хіба це кава, то підігріті помий», випалив він спересердя у вічі господарю закладу. Та знизала плечима і резонно відказала: «Не смачно – не пийте. Хто вас змушує?».

Вони вийшли із приміщення кав'ярні у далеко не в кращому настрої, по прохували старими вулицями, попри старі будинки, не розбираючи дороги. Олександр щось розповідав, вона слухала не дуже уважно. Врешті-решт він підловив її на тому і вмовк. «Ти ж мене не чуєш».

А вона думала про своє. Про справи, яких у неї завжди було багато і різних, про те, як і завдяки чому їх вирішувати, про ситуацію, яка склалася, і шляхи її виправлення. На жаль, нічого конкретного, дієвого вигадати не змогла, і від того сердилася сама на себе і на Сашу, хоч вини його у тім зовсім не було.

«Давай щось купимо тобі з одягу», – несподівано запропонував Олександр.

Софія здивовано поглянула у його бік. «З одягу? – перепитала нерозуміюче. – Що саме? І навіщо?» Олександр розсміявся: «Як – навіщо? Щоб носити. Купімо тобі пальто. Твоє ж уже...»

Вони зайшли у крамницю «Одяг», вибрали темно-синього кольору жіноче пальто, приміряли. «Хай буде тобі моїм подарунком», – мовив чоловік. Софія подякувала. Пальто їй сподобалося, хоча до одягу вона була, можна сказати, байдужою, не те, що інші жінки-модниці. Носила, як правило, що було, аби зручно і по сезону. Матінка неоднораз робила їй зауваження, і досить смішні, мовляв, стеж за модою, не гоже тобі у чім попаляти. Вона лише відмахувалася: «Хіба це так важливо? Є справи більш серйозні. Для жінки також...»

У цьому пальті, купленому тоді з Сашею, вона приїхала до Кам'яниці. Хіба лише сюди? Де вона тільки не побувала у ньому, куди не їздила. І оце зараз...

Поволі, незважаючи на напівсонний стан, клубок спогадів розкручувався, котився далі й далі. І вже важко було завважити, чи то сон, чи, може, реальність. Прожити, пережити...

Усе її бурхливе, неспокойне життя проходило у пошуках, тривогах, боротьбі. У боротьбі добра зі злом, за краще життя, за свободу. Звичайно, у найбільш широкому значенні цих, на перший погляд надто високих, гучних слів. Та то було справді так. Вона присвятила себе, віддавала усі сили, енергію, знання національно-визвольній боротьбі, боротьбі за соборність і незалежність України, її суверенність і державність. Любов до українського народу, до рідного краю, землі, яка народила і зростила її, прищепили і виплекали у серці Софії батьки, неповторна, справді мальовнича природа Чернігівщини, де їхнє чимале і напрочуд дружнє сімейство мешкало до переїзду в Київ.

Батьки Софії були не українці, тобто родині коріння їх було зовсім не українським. Матінка – Ганна Жерве походила з французького аристократичного роду, чим дуже пишалася, батько – Федір Ліндфорс мав шведські корені. Однак це зовсім не перешкоджало їм вважати себе справжніми українцями, патріотами України, виховувати у тому ж дусі п'ятеро своїх дітей. Усім п'ятьом змалку мудро і по-батьківськи невтомно, наполегливо прищеплювали почуття національного патріотизму, гордості й поваги до всього українського, передов-

сім до української культури, мови, звичаїв та обрядів. «Живеш на українській землі – люби і знай мову, культуру українців», – любив повторювати Федір Ліндфорс у сімейному колі. Софійка назавжди запам'ятала його слова. Вони стали для неї дороговказом, орієнтиром у подальшому житті.

Коли Софійці виповнилося дев'ять років, сім'я переїхала до Києва. Тут Софія Ліндфорс навчалася у жіночій гімназії, яку закінчила із золотою медаллю. Знання здобувала з величезним бажанням, наполегливо і цілеспрямовано. Багато читала, зайнялася самоосвітою. Самодостатня дівчина з інтелігентної родини швидко зблизилася з революційно налаштованим, патріотичним середовищем, познайомила з прогресивними, національно-визвольними ідеями, вірною яким залишалася упродовж усього подальшого життя.

У Києві Софія зустрілася і познайомила з Олександром Русовим. Молодий, енергійний, високоосвічений юнак припав до серця, і вони незабаром стали подружжям. Вінчалися, щоправда, не у Києві, а в Петербурзі, куди невдовзі переїхали.

В обох – Софії і Олександра виявилось багато спільного, що сприяло зміцненню подружніх уз, посилюючи почуття. Обоє були патріотами, з юних літ виношували у серця любов до простого народу, прагнення служити йому вірою і правдою, борючися за його щасливе життя. Олександр, хоч за національністю був росіянином, щиро пошановував українську культуру, захоплювався творами Т.Г. Шевченка. Разом з дружиною брав активну участь у роботі громадської організації – українського земляцтва, куди входили чимало українців, які на той час мешкали у місті на Неві.

Тут вони займалися вивченням та популяризацією української мови, культури, організовували різноманітні заходи. Софія і Олександр також допомагали у підготовці до видання повного тексту «Кобзаря» Тараса Шевченка, видрукованого у 1876 році у Празі.

Збігали місяці, роки... Молоде подружжя повертається з Петербурга в Україну. Софія з подвоєною енергією береться за роботу, віддає їй усю себе. З її ініціативи і при безпосередній участі відкриваються неофіційні громадські дитячі садки – заклади для дітей-сиріт, тих, хто цього особливо потребує. Ці заклади з'являються на залучені кошти благодійників і сім'ї Русових, хоч подружжя у цей період свого життя само нерідко відчувало матеріальні труднощі.

А ще Софія Федорівна Ліндфорс-Русова проводить значну просвітницьку діяльність, є одним з найактивніших членів Київської та Чернігівської «Просвіти», читає лекції, виступає перед громадами міста і сіл.

Плідною і вельми корисною була її праця як викладача вищих жіночих курсів у Києві. У неї багато прихильників, послідовниць, які прагнуть боротися за соціальну справедливість, права жінок. Їх можуть надати революційні зміни у країні, повалення самодержавного ладу. Софія і її друзі віддають усі сили, знання і досвід боротьбі за утвердження нового ладу, справедливості, національного відродження.

Справи національного відродження, демократичним перетворенням присвячує Русова усі подальші роки перебування в Україні. Вона – одна із зачинательок українського жіночого руху, багато робить, аби рух жіноцтва за емансипацію, звільнення від соціального рабства ставав дедалі масовішим, набирав розмаху. Мітинги, різноманітні робітничі акції – далеко не повний перелік того, чим займається Софія, що виношує у своїх планах на перспективу. Попереду – край непачастий роботи. Для неї потрібні, ой як необхідні, нові сили, нові, готові до найважчих випробувань, сильні духом і волею, люди. Русова – одна з таких.

Революційні події 1917-1918 років Софія зустрічає як їх безпосередній учасниця. Вона – у вирі боротьби, у передніх лавах тих, хто став під револю-

ційні знамена, щоб перемогти старий лад, побудувати нове суспільство – суспільство добра і справедливості. Вона і її однодумці знають: буде важко, будуть втрати і невдачі, перемоги і поразки – без цього не буває. Але перемога ніколи й нікому ще не прийшлася легко. Отже, треба не лякатися труднощів, гартувати волю і характери, уперто йти до мети.

Софія Федорівна очолює департамент позашкільної освіти у Міністерстві освіти Української Народної Республіки доби Директорії. Вона – постійно у роботі, пошуках. У робочому кабінеті не засиджується, її можна зустріти у містах, зруйнованих війною селах. Вивчає ситуації, можливості. Аналізує. І все задля єдиної мети – забезпечити якщо не належний рівень, то бодай елементарні умови для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, скалічених морально і фізично війною і революцією, викинутих на вулицю, без будь-якого догляду й уваги. Чи вдається їй бодай щось зробити? Авжеж, вдається. Хоч і дуже небагато. Зі значними потугами, а все ж з'являються, за сприяння нової влади, дитячі заклади, де малеча отримує дах над головою і сякий-такий харч. А ще – виховання, якого не мала досі. Не все ще так виходить, як того хотілося б, але зроблено перші кроки, за якими будуть нові, більш успішні...

Софія Федорівна Русова – плідно працює і в місті над Смотричем, куди уряд УНР переїздить з Києва. Вона, як керівник департаменту, розробляє ґрунтовний проект плану розвитку дошкільного виховання дітей в Україні, його головні засади, які передбачають цілісну систему заходів, концепцію розвитку і функціонування дошкільних закладів, якими належало охопити усіх дітей молодшого віку, котрі того потребують, забезпечити їх усім необхідним тощо. План, запропонований Русовою, схвалив Міністр освіти Іван Огієнко, його широко і всебічно обговорили на Колегії, у відповідних структурах. От тільки реалізувати намічене, на превеликий жаль, не вдається. Причини – загальновідомі...

Та Софія про це ще не відає. Вона продовжує працювати, не шкодуючи себе, власного здоров'я, вірить: наполегливість, затрачені зусилля дадуть результат. Буде, буде перемога!..

... Над древнім Кам'янцем, тихо плинним Смотричем, над стрільчастими вежами фортець і соборів спливав, непомітно і якимось несміло, рожевий світанок. На зміну прохолодній осінній ночі заступав новий день. Яким він буде?..

Отримано: 20.01.2017 р.

М. І. Красуцький
м. Кам'янець-Подільський

«Я МАЛЮЮ УКРАЇНУ. ТУ, ЩО БУЛА І ЩО Є НИНІ...» (слово про огієнківського лауреата Бориса Негоду)

Він народився на Благовіщення, у день, коли небо, природа віщували людям, усьому живому Благу вість – разом з першими променями весняного літепла (сьоме ж квітня!) прийде у кожен дім радість, щастя. І мир, злагода. Адже неспокоїною, тривогами і борнею розбурханою планетою котилася, руйнуючи геть усе на своєму шляху страшна, кривава війна. Так, Друга світова, що забрала мільйони людських життів. Однак був квітень року одна тисяча дев'ятсот сорок четвертого, ото ж за рік вмовкнуть гармати і на багатостраждальну землю матінки України, у його рідне Калиня прийде мир. Мир – занадто дорогою ціною. Та що вдієш...